HAMINAN ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA

Syyskuu 2022, päivitetty kesäkuu 2023
Haminan kasvatus ja koulutus -valiokunta

HAMINA
MAAILMANLUOKAN PIKKUKAUPUNKI

SISÄLTÖ

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma 5
1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 5
1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen 6
1.3 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 7
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet 9
2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet 9
2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua 10
2.3 Arvoperusta 12
2.4 Oppimiskäsitys 12
2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa 13
2.6 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 16
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri 18
3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet 18
3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa 20
3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa 21
3.4 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 23
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet 25
4.1 Monipuoliset työtavat 25
4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena 26
4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet 27
4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä 36
4.5 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 38
5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki 42
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet 42
5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana 43
5.3 Yleinen tuki 43
5.4 Tehostettu tuki 44
5.5 Erityinen tuki 46

5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot 50
5.7 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 52

6. Opiskeluhuolto 61
6.1 Monialainen opiskeluhuollon yhteistyö 61
6.2 Yhteisöllinen opiskeluhuolto 63
6.3 Yksilökohtainen opiskeluhuolto 64
6.4 Opiskeluhuoltosuunnitelmat 65
6.5 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 66

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus 70
7.1 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

SISÄLTÖ

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma 5 1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 5 1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen 6 1.3 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 7 2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet 9 2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet 9 2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua 10

2.3 Arvoperusta 12 2.4 Oppimiskäsitys 12 2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa 13 2.6 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 16

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri 18 3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet 18 3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa 20 3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa 21 3.4 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 23

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet 25 4.1 Monipuoliset työtavat 25 4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena 26 4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet 27 4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä 36 4.5 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 38

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki 42 5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet 42 5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana 43 5.3 Yleinen tuki 43 5.4 Tehostettu tuki 44 5.5 Erityinen tuki 46

5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot 50 5.7 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 52

6. Opiskeluhuolto 61 6.1 Monialainen opiskeluhuollon yhteistyö 61 6.2 Yhteisöllinen opiskeluhuolto 63 6.3 Yksilökohtainen opiskeluhuolto 64 6.4 Opiskeluhuoltosuunnitelmat 65 6.5 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat 66

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus 70 7.1 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Opetussuunnitelman perusteet on päätös esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä oppilashuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista. Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki sekä opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaisesta opiskeluhuollosta termiä esiopetuksen oppilashuolto.

1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, oppilashuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan.

Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikalliset

suunnitelmat, kuten:

• mahdollinen varhaiskasvatuksen suunnitelma

• perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma

• perusopetuksen opetussuunnitelma

• mahdollinen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma

• lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

• yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma

• tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma

• mahdollinen kestävän kehityksen tai kulttuurikasvatuksen suunnitelma sekä muut opetuksen järjestäjän tekemät koulutusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset.

Opetuksen järjestäjä hyväksyy opetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten. Paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voidaan laatia kaikille opetuksen järjestäjän esiopetuksen yksiköille yhteisenä tai siten, että suunnitelma sisältää opetuksen järjestäjän yhteisiä sekä yksikkökohtaisia osia sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä päättää. Opetuksen järjestäjät voivat myös sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä opetussuunnitelmaa laadittaessa, sitä arvioitaessa ja kehitettäessä. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin esiopetuksen yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että esiopetuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Myös lasten näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään kehittämisessä. Huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Perusopetuslaki velvoittaa laatimaan esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lasten eheän oppimisen polun turvaamiseksi on tärkeää, että muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö saa mahdollisuuden tutustua ja osallistua esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on perusopetuslain turvaama oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kehityksen ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lapsen kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin tarkoitus on esiopetuksen laadun kehittäminen ja lasten oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen opetussuunnitelman ja sitä tarkentavan vuosittaisen suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi on osa arviointitehtävää ja

siihen perustuvaa kehittämistä. Opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen yksiköiden tuottaman tiedon lisäksi esiopetuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

Muutokset opetussuunnitelman perusteissa edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Opetuksen järjestäjä voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

1.3 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

Haminassa kuntakohtainen esiopetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä annettavaa opetusta varten. Opetussuunnitelma laaditaan valtakunnallisen opetussuunnitelman pohjalta esiopetuksen yksiköiden yhteisenä ja sitä täydennetään yksiköissä vuosittain laadittavalla lukuvuosisuunnitelmalla. Opetussuunnitelma on opetuksen suunnittelua ohjaava työväline varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Opetussuunnitelma julkaistaan sekä painetussa että sähköisessä muodossa. Sähköinen opetussuunnitelma löytyy osoitteesta: https://www.hamina.fi/asukkaalle/wp-content/uploads/sites/12/2021/09/Esiops.pdf.

Opetussuunnitelma laaditaan moniammatillisena yhteistyönä esi- ja perusopetuksen, varhaiskasvatuksen sekä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Esiopetussuunnitelman laadinnassa on kuultu huoltajia kyselyn avulla. Huoltajailloissa ja esiopetuksen keskusteluissa huoltajat ovat päässeet vaikuttamaan oman lapsensa esiopetusyksikön toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Myös lasten mielipiteet ja ideat otetaan huomioon. Henkilöstö on voinut kommentoida opetussuunnitelmatekstiä. Esiopetuksen opetussuunnitelmatyön etenemisestä ja organisoimisesta on vastannut varhaiskasvatuksen henkilöstöstä koottu opetussuunnitelmatyöryhmä.

Esiopetussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon varhaiskasvatussuunnitelma, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma ja siihen läheisesti liittyvät suunnitelmat ja ohjeistukset.

Kasvatus ja koulutus -valiokunta vahvistaa esiopetussuunnitelman. Esiopetuksen opetussuunnitelma on nähtävillä kaupungin nettisivuilla sekä esiopetusyksikössä. Yksikkökohtainen täydentävä lukuvuosisuunnitelma laaditaan syyskuun loppuun mennessä ja siitä tiedotetaan huoltajille. Huoltajilla on halutessaan mahdollisuus tutustua lukuvuosisuunnitelmaan.

Toimintaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti myös ryhmän esiopetussuunnitelmatyöskentelyn kautta, jatkuvan arvioinnin tapaa hyödyntäen. Haminassa ryhmän esiopetussuunnitelmaa käytetään pedagogisen toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen työvälineenä. Ryhmän esiopetussuunnitelma rakentuu prosessimaisesti Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden, Haminan esiopetussuunnitelman sekä lasten esiopetuksen oppimissuunnitelmien pohjalle. Ryhmän esiopetussuunnitelma laaditaan jokaisessa lapsiryhmässä ja siihen kirjataan konkreettisesti lapsiryhmän kannalta keskeiset tavoitteet, toimintatavat sekä sopimukset ja siihen tehdään lisäyksiä ja tarkennuksia viikoittain tiimipalaverien yhteydessä. Päävastuu ryhmän toiminnan suunnittelusta ja ryhmävasun laatimisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla, mutta suunnitelma laaditaan ja sitä arvioidaan yhteistyössä koko lapsiryhmän henkilöstön kanssa. Haminan ryhmävasuun sisältyy myös tiimisopimus, joka toimii tiimin jäsenten sopimusten ja pelisääntöjen dokumenttina.

Lisäksi yksikön yhteistä suunnittelua ja arviointia toteutetaan suunnittelu- ja arviointipäivien yhteydessä. Seuranta, arviointi ja kehittäminen on jatkuvaa ja tapahtuu osana arjen toimintaa. Arviointitietoa ja palautetta kerätään lapsilta, huoltajilta sekä henkilöstöltä. Arviointitietoa ja palautetta saadaan lapsilta havainnoinnin sekä yhteisten keskustelujen kautta. Lasten näkemyksiä selvitetään suunnitelmallisesti esimerkiksi haastattelujen, valokuvaamisen ja videoinnin sekä kyselyjen avulla. Lapsilta saatua palautetta hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Huoltajat osallistuvat keskusteluun lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman pohjalta ja heille suunnataan asiakaskysely vuosittain. Asiakaskyselyn tulokset julkistetaan Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen verkkosivuilla. Varhaiskasvatusyksiköiden yhteistyörakenteet, kuten sähköiset viestinnän kanavat, huoltajaillat ja muut tapahtumat ovat myös huoltajilta saatavan arviointi- ja palautetiedon keräämisen tapoja ja paikkoja. Arviointitiedon ja palautteen keräämisen tapoja henkilöstöltä ovat laadunarviointikyselyt, kaupungin henkilöstökyselyt sekä onnistumiskeskustelut.

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään inkluusion periaatteiden mukaisesti. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen

oikeuksien sopimus. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa.

Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta. Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.4.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.5. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.
Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain mukaisia kasvatuskeskusteluja ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain

edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.
Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetusyksiköissä ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen 38 mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.
Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman. Oppimissuunnitelma on laadittava, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Erityisen tuen piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri

muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan. Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

2.3 Arvoperusta

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten erilaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunnetaitojaan ja kauneudentajuaan.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkemyksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

2.4 Oppimiskäsitys

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka

mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työnteko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedon alarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen periaatteelle tarkastella opetusta kokonaisuutena. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestävän elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteenä ovat kestävän elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

<u>Ajattelu ja oppiminen</u>

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja

uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvalukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitys, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan

toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

2.6 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

Esiopetus järjestetään Haminassa kaupungin palveluna. Kasvatus ja koulutus -valiokunta vahvistaa vuosittaisen esiopetusajan sekä esiopetuksen alkamis- ja päättymisajan. Lain mukaan esiopetusta tulee antaa vähintään 700 tuntia vuodessa. Esiopetusta annetaan keskimäärin neljä tuntia päivässä. Jokainen esiopetusyksikkö määrittää päivittäisen esiopetuksen alkamis- ja päättymisajan tilojen käyttöön sekä kuljetusten järjestämiseen perustuen. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus järjestetään lapsen esiopetusyksikössä. Myöhemmin tässä opetussuunnitelmassa varhaiskasvatuksella tarkoitetaan perhepäivähoidossa, päiväkodeissa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa annettavaa lapsen kasvatusta, opetusta ja hoitoa.
Vuorohoitoa tarvitsevat lapset osallistuvat esiopetukseen pääsääntöisesti omassa esiopetusyksikössä. Tarvittavat vuorohoitoajat eli illat, yöt ja viikonloput järjestetään vuoropäiväkodissa noudattaen vuorohoidon periaatteita. Lapsella tulee olla vähintään kaksi vapaapäivää viikossa, jotta arki ei muodostuisi liian raskaaksi, joten vuorohoitoon osallistuminen vähentää esiopetuspäiviä. Lapsen esiopetuksen käytännöt sovitaan yksilöllisesti, ja esiopetus ja vuorohoito tekevät yhteistyötä lapsen esiopetuksen järjestämisessä.

Esiopetus on tärkeä osa lapsen kokonaista koulupolkua. Ennen esiopetusta lapset ovat olleet varhaiskasvatuksessa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimen varhaiskasvatuksen ryhmissä tai seurakunnan kerhoissa tai kotihoidossa. Esiopetuksesta lapset siirtyvät perusopetukseen omaan lähikouluun. Jos lapsen opetuksen asianmukainen järjestäminen vaatii, voidaan lapselle osoittaa opetuspaikka perusopetuksen pienryhmästä. Valmistavaa opetusta perusopetuksessa on tarjolla kaksi- ja monikieliselle lapselle, jonka suomen kielen taito on vielä alkeistasolla.

Haminassa esiopetuksen arvoperusta muodostuu esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kuvatuista arvoista ja kaupunkistrategiaan perustuvista arvoista, joita ovat asukas- ja yrityslähtöisyys, tulevaisuuslähtöisyys sekä rohkeus.

<u>ASUKAS- JA YRITYSLÄHTÖISYYS</u>

● Toimimme lapsi- ja perhelähtöisesti, arvostamme lapsuuden ainutkertaisuutta.

● Rakennamme pohjaa luottamukselle keskustellen ja yhdessä tehden.

● Luomme mahdollisuuksia lasten ja perheiden osallisuuteen ja verkostoitumiseen. ● Olemme läsnä olevia, välittäviä, lasta kuuntelevia ja huomioivia aikuisia sekä luomme kiireettömän ilmapiirin.

● Vastaamme lapsen tarpeisiin, annamme läheisyyttä ja hoivaa sekä elämyksiä ja iloa lapsen arkeen.

● Kunnioitamme yksilöllisyyttä, hyväksymme erilaisuuden, annamme tilaa vahvuuksille.

● Toimimme avoimesti, tasa-arvoisesti ja toiset huomioiden.

● Ymmärrämme leikin merkityksen ja luomme leikille puitteet.

● Toimimme palveluhenkisesti, tiedotamme monipuolisesti eri kanavien kautta.

TULEVAISUUSLÄHTÖISYYS

● Pidämme osaamisemme ajan tasalla, haluamme ylläpitää ja kehittää omaa ammattitaitoamme.

● Rakennamme positiivista ja nykyaikaista varhaiskasvatusta.

● Sitoudumme työhön, keskitymme työaikana työasioihin, pidämme huolta jaksamisestamme.

● Ennakoimme tulevaa, arvioimme ja kehitämme toimintaamme.

● Haluamme verkostoitua ja toimia moniammatillisesti.

● Sitoudumme yhteisiin ohjeisiin ja sääntöihin.

● Ennakoimme toimintaympäristön turvallisuutta ja ehkäisemme vaaratilanteita.

● Noudatamme ja opetamme kestävän elämäntavan periaatteita.

ROHKEUS

● Huolehdimme lapsen edun esiin tuomisesta Haminassa.

● Puhumme lapsen puolesta ja suojelemme häntä aikuisten maailmassa.

● Olemme avoimia ja rehellisiä, puutumme epäkohtiin varhaisessa vaiheessa ja ratkaisulähtöisesti.

● Kokeilemme uusia toimintatapoja ennakkoluulottomasti.

● Ilmaisemme mielipiteemme suoraan, jokainen kantaa vastuun tekemisistään.

● Uskallamme tehdä päätöksiä ja vastata niistä.

● Valitsemme myönteisen asenteen ongelmakeskeisyyden sijaan, vastaamme jokainen työyhteisön myönteisestä ilmapiiristä.

● Puutumme heti epäasialliseen kohteluun ja kiusaamiseen.

● Annamme sekä myönteistä että korjaavaa palautetta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista oppimiskäsitystä Haminassa täydentää positiivinen pedagogiikka. Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on huomioida lapsen vahvuuksia ja rakentaa myönteisiä tunnetiloja. Lapsia rohkaistaan kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen

ohjauksella ja kannustavalla palautteella. Kaikki arjen tilanteet nähdään oppimisen ja yhdessä tekemisen hetkinä ja paikkoina.

Laaja-alaisen osaamisen osalta voidaan tehdä yksikkökohtaisia painotuksia. Tavoitteita on mahdollista syventää painotuksen myötä. Tällöin voidaan käyttää hyödyksi paikallista osaamista, lasten mielenkiinnon kohteita tai ulkopuolisia yhteistyökumppaneita. Laaja-alaisen osaamisen yksikkökohtaiset vuosittaiset painotukset kirjataan yksikön lukuvuosisuunnitelmaan. Lisäksi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on yhteisiä vuosittaisia kaupunkistrategiasta johdettuja painopistealueita, joista varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköiden henkilöstöä tiedotetaan kauden alkaessa.

Esiopetuksen arvoperustaa, oppimiskäsitystä ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteita ja niiden toteutumista arvioidaan vuosittain huoltajatapaamisten, asiakastyytyväisyyskyselyn, henkilöstön arvioinnin ja kehityskeskustelujen avulla.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisissa suunnitelmissa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.

3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Vastuu kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Oppimisen ja oivalluksen ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kulttuurista vuodenkiertoa.

Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.

Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudessa.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä

aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveellisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaihtamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä. Turvallisen arjen käytännöissä noudatetaan luvussa 6 kuvattuja turvallisuuteen liittyviä oppilashuollon periaatteita sekä suunnitelmia.

3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä luvussa 4 kuvatut esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä.

Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovituilla tavoilla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen oppilashuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja mahdollisen lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja oppilashuollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä 47. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

3.4 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Haminassa toiminnan keskeisenä ja pedagogisena lähtökohtana on ilmiölähtöinen oppiminen, joka huomioi toiminnassa lasten osaamisen, motivaation ja mielenkiinnon kohteet. Ilmiölähtöisen oppiminen perustuu lasten ihmettelyn kysymyksiin, joiden pohjalle ilmiö, toiminta ja tutkiminen

rakentuvat. Henkilöstön rooli on ohjata lapsia kysymään ja auttaa lapsia löytämään vastauksia vahvistaen lasten ajattelun taitoja ja oman toiminnan ohjaamista.
Esiopetussuunnitelman perusteiden mukaista oppimiskäsitystä Haminassa täydentää positiivinen pedagogiikka. Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on huomioida lapsen vahvuuksia ja rakentaa myönteisiä tunnetiloja. Lapsia rohkaistaan kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen ohjauksella ja kannustavalla palautteella. Kaikki arjen tilanteet nähdään oppimisen ja yhdessä tekemisen hetkinä ja paikkoina.

Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Esiopetuksen oppimisympäristöt vaihtelevat Haminassa sijainnin ja esiopetusyksikön koon mukaan. Esiopetusyksiköt toimivat sekä varhaiskasvatusyksiköiden yhteydessä että koulujen yhteydessä. Oppimisympäristöjen jatkuva kehittäminen takaa osaltaan laadukasta ja tasavertaista esiopetusta. Yksityiskohtaisemmat kuvaukset oppimisympäristöistä ja niiden kehittämisestä kirjataan yksikkökohtaisiin lukuvuosisuunnitelmiin.

Esiopetuksen oppimisympäristöä kehitetään yhteistyössä lasten, huoltajien, esiopetushenkilökunnan ja varhaiskasvatuksen esimiesten kanssa. Toiminnan lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja edellytykset, sekä kiinnostuksen kohteet. Varhaiskasvatuksen opettaja suunnittelee, toteuttaa ja arvioi toimintaa yhteistyössä henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Näin tuetaan lapsen tunteiden, taitojen ja tietojen kehittymistä, sekä laajennetaan lapsen sekä samalla koko lapsiryhmän kiinnostuksen kohteita.

Lapsessa tulee herättää halu sekä innostus oppimiseen ja omien kykyjen ja taitojen kehittämiseen. Materiaalit ja työvälineet ovat lasten saatavilla. Myös sähköisten oppimateriaalien hyödyntäminen ja käyttäminen tukevat oppimista.

Esiopetuksen oppimisympäristön turvallisuutta edistetään seuraavasti:

- säännöllisillä työsuojelun työpaikkakäynneillä
- vuosittaisilla palotarkastuksilla
- säännöllisillä poistumisharjoituksilla
- kaupungin riskienhallintaohjelman avulla
- toteuttamalla *Kiusaamisen ennaltaehkäisevä työ Haminan varhaiskasvatuksessa* -suunnitelmaa
- Läsnä-järjestelmän avulla
- turvallisuus- ja SOS -kansion päivittämisellä
- henkilöstön hätäensiapu- ja alkusammutusosaamisen ylläpitämisellä

Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Esiopetuksen alkaessa on tärkeää saada tietoa lapsen kasvusta ja oppimisesta huoltajilta, lapselta ja aiemmasta varhaiskasvatusyksiköstä opetuksen suunnittelua varten. Varhaiskasvatuslain mukainen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Vasu laaditaan kaikille lapsille ja siihen kirjataan myös lapsen mahdollinen tuen tarve varhaiskasvatuksessa, tukitoimenpiteet ja tuen toteuttaminen. Vasu päivitetään varhaiskasvatuksessa ennen hoidon loppumista, ja kopio vasusta siirtyy esiopetukseen huoltajien suostumuksella. Samalla kirjataan tarvittaessa tarvittavat asiakirjat tuen tarpeen arviointia varten. Vastuu tiedonsiirtopalaverin sopimisesta on tulevan esiopetusyksikön opettajalla tai varhaiskasvatusyksikön johtajalla.

Huoltajia tulee kannustaa aktiivisuuteen tiedon siirrossa, sillä on lapsen edun mukaista, että riittävä

tieto siirtyy eteenpäin. Huoltaja voi olla mukana, kun tietoa lapsesta siirretään esiopetukseen. Tiedonsiirto toteutetaan varhaiskasvatuksesta esiopetukseen aikataulujen sallimissa rajoissa joko touko-kesäkuussa tai heti elokuun alussa.

Huoltajien kanssa tulee varata riittävästi aikaa tutustumiselle, yhteistyön luomiselle ja tiedonsiirrolle ennen esiopetuksen alkua. Kerhotoiminnasta tai kotoa tuleville lapsille huoltajilta saatava tieto lapsesta on avainasemassa lapsen esiopetusta suunniteltaessa. Ennen esiopetuksen alkua lapsi ja huoltajat kutsutaan tutustumaan esiopetukseen. Tutustumisen yhteydessä siirretään tietoa lapsesta huoltajilta esiopetukseen, tiedotetaan huoltajia esiopetuksen toimintakulttuurista sekä tutustutaan esiopetusyksikön tiloihin.

Yhteistyö esiopetuksen aikana

Kasvatusvastuu lapsesta on huoltajilla ja huoltajat ilmoittavat lapsen esiopetukseen. Esiopetus on velvoittavaa, joten huoltajien on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen säännöllisesti. Pidempien poissaolojen (yli 2 viikkoa) osalta keskustellaan huoltajan kanssa esiopetuksen tavoitteiden toteutumisesta poissaolon aikana. Huoltaja on velvollinen ilmoittamaan lapsen poissaolosta esiopetusyksikköön.

Esiopetuksessa tehdään tiivistä yhteistyötä lasten huoltajien kanssa. Vastuu yhteistyön kehittämisestä on esiopetuksen henkilöstöllä. Tavoitteena on luoda luottamuksellinen ja avoin yhteistyö. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Jos lapsen kasvusta tai kehityksestä nousee esiopetuksessa huoli, asia otetaan puheeksi huoltajien kanssa. Päivittäiset kohtaamiset, huoltajakeskustelut ja esiopetuksen järjestämät tapahtumat osallistavat huoltajaa lapsen asioissa, ja tutustuttavat esiopetusryhmän perheitä toisiinsa.

Esiopetuksen aikana tehdään tarvittaessa yhteistyötä huoltajien luvalla oppilashuollon, lasta hoitavien terapeuttien, tutkivan tahon, perheneuvolan tai lastensuojelun kanssa. Tavoitteena yhteistyölle on lapsen etu, jota yhteistyössä toteutettava lapsen tukeminen, riittävä tietojen siirtäminen perusopetukseen ja oikean koulupolun löytäminen tukevat.

Esiopetus toimii yhteistyössä lähikoulun tai -päiväkodin kanssa. Tavoitteena on vahvistaa lapsen eheää koulupolkua. Yhteistyön suunnittelu esiopetusyksikön ja lähikoulun välillä on erityisen tärkeää. Jokaisen lapsen tulee päästä tutustumaan kouluympäristöön esiopetusvuoden aikana. Yhteiset tapahtumat, vierailut ja yhteisissä tiloissa toimiminen vahvistavat yhteisöllisyyttä ja tutustuttavat lasta samalla koulun tiloihin, henkilökuntaan ja toimintakulttuuriin. Tarkempi yhteistyö lähikoulun kanssa kuvataan yksikkökohtaisesti esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmassa.

Yhteistyön kehittämiseksi ja lapsen eheän koulupolun varmistamiseksi esiopetuksen, luokan- ja aineenopettajien sekä eri esiopetusyksiköiden ja koulujen tulee tehdä yhteistyötä. Yhteistyön mahdollistamiseksi tulee luoda puitteet, joissa kohtaaminen ja ajatusten vaihto ovat mahdollisia. Esiopetuksessa toteutettavan yhteistyön eri osa-alueita arvioidaan vuosittaisen arvioinnin yhteydessä.

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvä yhteistyö sekä tiedonsiirto esiopetuksesta perusopetukseen on kuvattu luvussa 5.

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

4.1 Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa (luku 2.5) kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.
Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelemään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehittymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapselle mahdollisesti laadittua oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen

opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet (kuvio 1). Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

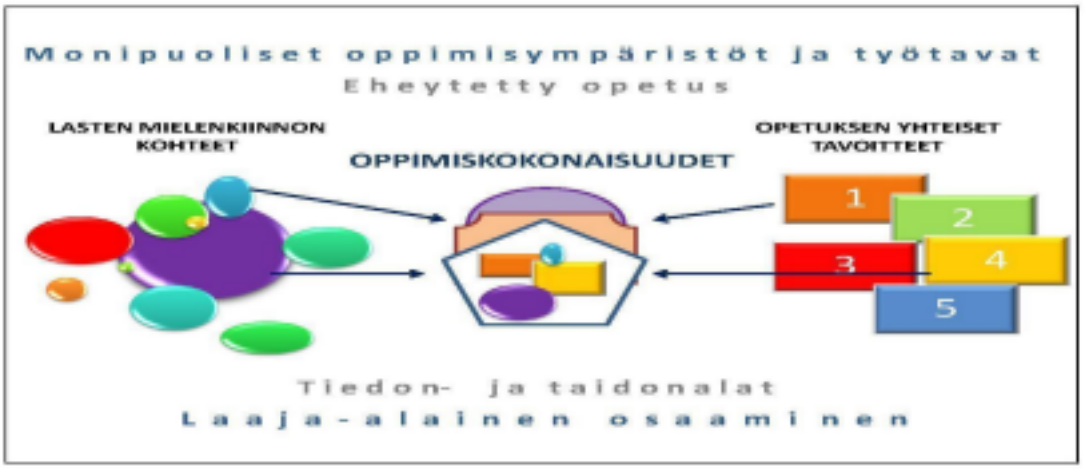

Kuvio 1. Oppimiskokonaisuuksien muodostaminen

Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu

tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen**, **kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan

ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.
Yksityiskohtaisemmat tavoitteet
Esiopetuksen **musiikillinen** toiminta on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.

Esiopetuksessa harjoitellaan **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempikestoisen käsityön. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan suulliseen ja keholliseen ilmaisuun monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

Kielen rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten **kielellisten taitojen** kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnistetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten **suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon** kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikilliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla eri kieliä yhdessä lasten kanssa. Erityisesti tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus.

Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään **historiallisesta** ja **yhteiskunnallisesta** sekä **etiikan** ja **katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunnetaitojen kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa.

Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.
Yksityiskohtaisemmat tavoitteet
Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteinä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumis ja vaikuttamiskokemukseen.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttönä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen** opettelussa sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja päättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan** toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Erityisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa luodaan pohjaa kestävälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden näkökulmista**. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja

liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.
Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyy. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa. Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.
Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömisen ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen. Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan kohtuullisen kuluttamisen merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.
Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen

mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä. 54 Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia

saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuriidentiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan **vieraskielisten ja monikielisten lasten** kielitaidon sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen Erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Mikäli kunta järjestää valmistavaa opetusta, voivat maahanmuuttajataustaiset lapset osallistua siihen. Jos lapsi pystyy seuraamaan esiopetusta, voi hän siirtyä esiopetukseen jo ennen valmistavan opetuksen päättymistä.

Kaksikielinen esiopetus

Kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyskautta tarjoamalla tavanomaista esiopetusta monipuolisempaa kielikasvatusta. Opetuksessa luodaan motivoivia kieltenoppimistilanteita, joilla rakennetaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä kehittää lasten kielitietoisuutta. Lasten kaksi- tai monikielistä kieli-identiteettiä tuetaan ja heille tarjotaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua kieliä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Myös monenlaiset kulttuurit, joita tuodaan tietoisesti esiin ja keskusteltavaksi, kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä opetuksessa.

Suppeamman kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieltä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä.

Kaksikielistä opetusta voidaan toteuttaa usealla tavalla. Yhteistä toteutustavoille on se, kielet eivät ole pelkästään opetuksen ja oppimisen kohteena, vaan niitä käytetään oppimiskokonaisuuksien opetuksessa ja esiopetuksen arjen toiminnassa.

Laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy esiopetuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä esiopetuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä esiopetuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä esiopetuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa esiopetuksesta ja kestää perusopetuksen loppuun. Esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen kieli tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Esiopetus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen

kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Kielikylpyopettaja käyttää johdonmukaisesti ainoastaan kielikylpykieltä. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen monipuoliseen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Lapsia kannustetaan opetuskielisen kulttuurin lisäksi myös toisen kotimaisen kielen mukaiseen tai saamelaiseen kulttuuriin tutustumiseen. Kotimaisten kielten kielikylvyn tavoitteena on antaa lapsille valmiudet jatkaa opiskelua sekä opetuskielellä että toisella kotimaisella kielellä tai saamen kielellä. Esiopetuksen ja tulevan kielikylpykoulun välisessä yhteistyössä varmistetaan, että koulussa on käytettävissä riittävästi tietoa kouluun siirtyvien lasten kielenkehityksen vaiheesta.

Muu laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat oppimiselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan opetuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Pääsääntöisesti nämä lapset ohjataan valmistavaan opetukseen, jos sellaista on saatavilla.

Kaksikielisessä esiopetuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta esiopetuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen opettajan mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin opettaja käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsia kannustetaan monipuoliseen kielenkäyttöön. Myös opetuskieliin liittyviä kulttuureita tuodaan lasten ulottuville. Tavoitteena on valmius jatkaa opiskelua molemmilla kielillä. Tavoite asettaa vaatimuksia oppimisympäristöille ja edellyttää yhteistyötä esiopetuksen ja perusopetuksen järjestäjän välillä lasten siirtyessä perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen esiopetus

Kielirikasteinen esiopetus

Kielirikasteisella esiopetuksella tarkoitetaan esiopetusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Kielirikasteinen esiopetus antaa luontevia mahdollisuuksia tuoda monikielisyyttä ja kulttuurien kohtaamisia esiin esiopetuksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Tavoitteena on, että lapset olisivat sekä kielen oppijoita että käyttäjiä. Tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen perusopetukseen.

4.5 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

Monipuoliset työtavat

Esiopetuksessa otetaan huomioon lasten yksilölliset oppimistavat. Leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Leikin toteuttamiselle ja harjoittelulle tulee järjestää aikaa, tilaa, välineitä ja tukea tarvittaessa. Opetus järjestetään monipuolisia työtapoja käyttäen. Työtapojen monipuolistamisessa käytetään hyödyksi henkilöstön erityisosaamista, oppimisympäristön erityispiirteitä, monipuolista välineistöä, huoltajien osaamista ja ulkopuolisia yhteistyökumppaneita ja asiantuntijoita. Tavoitteena on uudistaa ja ajanmukaistaa jatkuvasti esiopetuksessa leluja sekä

oppimis- ja havaintovälineitä. Välineitä voidaan myös lainata yksiköiden välillä, kierrättää tai valmistaa itse. Myös tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään esiopetuksessa. Lapset toteuttavat esiopetusvuoden aikana digipassin, jossa tutustutaan tieto- ja viestintäteknologian perusteisiin.

Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Esiopetuksessa laaditaan kaikille lapsille esiopetussuunnitelma yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Suunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon myös aiemmasta varhaiskasvatusyksiköstä tuleva tieto lapsen mahdollisista tuen tarpeista ja käytetyistä tukitoimista.

Esiopetuksessa arvioidaan lapsen oppimista, käyttäytymistä ja työskentelyä. Kaikkien esiopetuksessa olevien lasten taitoja kartoitetaan äidinkielen ja matematiikan osa-alueilla yhteisesti sovituilla arviointimenetelmillä, jotka ovat Boehmin peruskäsitetesti, Sanat paloiksi -lukemisvalmiuksien kartoitus sekä Heureka -matemaattisten taitojen kartoitusmateriaali. Boehmin peruskäsitetesti tehdään syksyllä lapsen huoltajakeskusteluun mennessä. Heureka- ja Sanat paloiksi -kartoitusmateriaalia käytetään lapsen valmiuksien mukaisesti. Myös lapsen itsearvioinnin taitoa kehitetään esiopetuksessa monipuolisia menetelmiä käyttäen. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota tuotoksen arvioinnin ohella koko oppimisprosessiin.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, esiopetuspaikasta toiseen ja esiopetuksesta kouluun vastuu arviointitiedon siirrosta on arvioinnin suorittaneella lähettävällä taholla. Arviointitietoa lapsesta siirretään yhteistyössä huoltajan kanssa. Esiopetuksesta siirrettävä arviointitieto kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan.

Henkilöstön itsearviointiin perustuvia tietoja sekä lapsilta ja huoltajilta saatua palautetta tarkastellaan vähintään vuosittain esiopetuksen arviointipäivän yhteydessä. Tiedon perusteella esiopetusta kehitetään jatkuvasti.

Esiopetuksesta annetaan huoltajan niin pyytäessä Haminan kaupungin osallistumistodistus, joka on laadittu Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymän esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Haminan esiopetuksessa toimitaan oppimiskokonaisuuksien yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Esiopetusyksiköissä voidaan mahdollisuuksien mukaan toteuttaa eri teemaviikkoja. Opetusta rikastetaan ja laajennetaan käyttämällä paikallisesti sovittuja käytänteitä ja yhteistyökumppaneita.

Kielten rikas maailma

Esiopetuksessa huomioidaan rikas ja monipuolinen kieliympäristö kaikissa arjen tilanteissa ja lasten kanssa keskustellaan paljon. Asioita, tunteita sekä tilanteita sanoitetaan käyttäen monipuolista ja rikasta kieltä. Puhutun kielen tukena käytetään apuna esteettömän viestinnän keinoja, kuten kuvia, tukiviittomia, eleitä ja ilmeitä. Henkilöstö tiedostaa, että heidän tapansa käyttää kieltä ja esteettömän viestinnän keinoja toimii lapselle jäljittelyn mallina. Kielen kehitystä tuetaan leikkien, satujen, lorujen ja laulujen avulla sekä lukemalla lapsille kirjoja päivittäin. Kirjat valitaan ajatuksella ja niitä on lasten saatavilla kaikissa lapsiryhmissä. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa eri kieliin ja kulttuureihin tutustumisessa sekä käytetään Lukulumo- monikielistä kuvakirjapalvelua. Henkilöstö ja lapsiryhmät tekevät yhteistyötä Haminan kaupungin kirjastopalveluiden kanssa.

Ilmaisun monet muodot

Esiopetuksessa lapset saavat monipuolisia taide- ja kulttuurikokemuksia. Ilmaisu on eri muodoissaan osa päivittäistä toimintaa. Lasten luovuutta tuetaan antamalla mahdollisuus suunnitella, tehdä ja kokeilla itse. Taide- ja kulttuurikasvatukseen liittyviä materiaaleja ja välineitä on lasten saatavilla ja oppimisympäristössä näkyvät lasten taiteelliseen ilmaisuun liittyvät tuotokset. Taide- ja kulttuurikasvatuksen toteuttamisessa hyödynnetään henkilöstön vahvuuksia ja erilaista osaamista. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristön tarjoamia mahdollisuuksia ja kohteita. Taide- ja kulttuurikasvatusta voidaan toteuttaa myös yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. (Satuviikot, Lasten kulttuuriviikot)

Minä ja meidän yhteisömme

Haminan esiopetuksessa tehdään yhteistyötä lähikoulun kanssa. Koulun kanssa suunnitellaan mm. yhteisiä toimintahetkiä tai tapahtumia.

Haminassa menneeseen aikaan tutustutaan tätä päivää lähellä olevien asioiden kautta. Lähiympäristön kohteet, Haminan historia sekä nähtävyydet tutustuttavat lapset entisiin aikoihin sekä nykyisyyteen.

Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä seurakunnan kanssa. Uskonnollisiin tilaisuuksiin tai niille vaihtoehtoiseen toimintaan osallistuminen toteutuu huoltajan ilmoituksen mukaisesti. Huoltajien suostumus ja toiveet uskonnollisiin tilaisuuksiin tai niille vaihtoehtoiseen toimintaan osallistumiseen kysytään palvelusopimuksen yhteydessä ja / tai tilaisuuskohtaisesti. Ryhmän henkilöstö huolehtii vastaavan toiminnan järjestämisestä, mikäli esiopetuksessa järjestetään uskonnollisia elementtejä sisältävää toimintaa, johon huoltajat eivät halua lapsen osallistuvan. Vaihtoehtoinen toiminta järjestetään niin, että se ei tuota lapselle syrjään jäämisen kokemusta.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Esiopetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia säännöllisesti. Esiopetuksessa hyödynnetään kierrätysmateriaaleja sekä tutustutaan kierrättämiseen ja lajitteluun. Lapsia ohjataan ajattelemaan ja ymmärtämään, että pienetkin teot ovat merkityksellisiä.

Kasvan ja kehityn

Liikunta ja toiminnallinen oppiminen ovat olennaisia työtapoja esiopetuksessa. Haminassa noudatetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön laatimia *Varhaisten vuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia* liikunnan, terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Liikunnallisuus ja toiminnallisuus huomioidaan toiminnassa päivittäin sekä sisällä että ulkona. Oppimisympäristöjä ja toimintatapoja muokataan jatkuvasti liikkumista ja toiminnallista oppimista tukeviksi. Uimaopetusta järjestetään esiopetuksessa 4 x 45 minuuttia. Lisäksi esiopetuksessa tehdään aktiivisesti yhteistyötä paikallisten liikuntaseurojen kanssa.

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Haminan esiopetuksessa käytettävä opetuskieli on suomi. Suomen perustuslain mukaan jokaisella Suomessa asuvalla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Eri kielten ja kulttuurien kirjoa hyödynnetään lasten kieliä ja kulttuureja kohtaan tunteman kiinnostuksen herättämisessä ja lasten kieli- ja kulttuuri-identiteetin vahvistamisessa. Yksikkökohtaiseen lukuvuosisuunnitelmaan kirjataan, kuinka esiopetusryhmän lasten eri kielet ja kulttuurit otetaan huomioon esiopetusryhmän toiminnassa. Monikieliset lapset osallistuvat esiopetukseen lähiesiopetusyksikössä. Haminassa monikielisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen on osa kieli- ja kulttuuritietoista esiopetusta. Lapsille puhutaan paljon ja kieltä käytetään monipuolisesti. Lisäksi henkilöstö hyödyntää aktiivisesti kielen kehitystä tukevia esteettömän viestinnän keinoja, kuten kuvia ja tukiviittomia sekä kielen oppimista tukevia digitaalisia sovelluksia. Lapsia rohkaistaan käyttämään itseilmaisun välineenä esteettömän viestinnän keinoja. Monikielisyyden ja monikulttuurisuuden tueksi Haminaan on laadittu Monikielisyyden ja monikulttuurisuuden tukeminen Haminan kaupungin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa -suunnitelma, joka huomioidaan jokaisessa lapsiryhmässä. Monikielisten lasten kielen oppimisen sekä henkilöstön tukena toimii lisäksi S2-opettaja, joka edistää kieli- ja kulttuurikasvatusta tukevien työtapojen ja menetelmien hyödyntämistä mallittamalla. Tavoitteena on tukea rikkaan suomen kielen oppimista sekä ohjata lapset ja aikuiset arvostamaan ja kunnioittamaan eri kieliä, kulttuureja, uskontoja ja katsomuksia. Monikielisten lasten opetuksen tavoitteet kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan ja suomen kielen taitojen edistymistä seurataan Kielipeda-työvälineen avulla. Kielipeda-työvälinettä käytetään myös kielitietoisen toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön varataan riittävästi aikaa ja tarvittaessa käytetään kuvia, tulkkia tai / ja kieli -ja kulttuurierityisopettajaa. Monikielisten lasten huoltajien kanssa keskustellaan oman äidinkielen tai -kielten merkityksestä ja heitä kannustetaan puhumaan lapselle omaa äidinkieltään. Haminan esiopetuksessa lapsen omaa äidinkieltä tuetaan mahdollisuuksien mukaan samaa kieltä puhuvan henkilöstön avulla sekä käyttämällä toiminnassa lasten äidinkielellä tuotettuja materiaaleja, kuten kirjallisuutta tai musiikkia. Leikki- ja materiaalihankinnoissa huomioidaan kansainvälisyys ja monikulttuurisuus.

Kaksi- ja monikielisten lasten suomen kielen taitoa arvioidaan esiopetuksessa esiopetuksen henkilöstön ja varhaiskasvatuksen S2- opettajan sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyöllä. Lapsen kielitaidon kehittymistä seurataan Kielipeda-materiaaliin pohjautuen. Kielitaidon arvioinnissa käytetään lapsen kielitaito huomioiden soveltuvin osin esiopetuksessa yleisesti käytössä olevien menetelmien lisäksi Lauran päivä - ja Repun takanassa -materiaalia. Lapselle laadittavaan esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjataan arvio lapsen kielitaidon tasosta. Vastuu oppimissuunnitelman laatimisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla. Esiopetuksen loppuvaiheessa varhaiskasvatuksen S2-opettaja, varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja kartoittaa lapsen kielitaidon tasoa. Kielitaidon kartoittamisessa apuna toimii kielitaidon tasojen kuvausasteikko. Kielipeda on jaettu neljään taitotaso osioon: ei vielä suomen kielen taitoja (esi-A1), kehittyvä alkeiskielitaito (A1), kehittyvä peruskielitaito (A2) ja sujuva peruskielitaito (B1).

Kielitaito nähdään ennen kaikkea erilaisiin tilanteisiin liittyvänä viestintätaitona. Koska kielitaito liittyy vahvasti kokemusmaailmaan, opetuksessa tarjotaan monipuolisesti tilaisuuksia sen kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Kielitaito on tilanteinen taito, joten ei ole olemassa “täydellistä kielitaitoa”, jolla lapsi selviäisi kaikista kohtaamistaan tilanteista. Vähäinenkin kielitaito on siis kielitaitoa. Lisäksi lapsi voi osata monia muita kieliä, mutta eri kieliin liittyvät taidot ja käyttötavat eivät ole yhtäläisiä. Siten lapsen suomen kielen hallitsemattomuutta ei saa nähdä kielitaidottomuutena. Lapsen yksilöllisesti

kehittyvä kielitaitoprofiili voi olla hyvin epätasainen, mikä tulee huomioida opetuksessa.

Kielitaidon kartoittamisen perusteella päätetään, aloittaako lapsi opiskelun perusopetukseen valmistavassa opetuksessa VALU-luokalla Vehkalahden koulussa vai siirtyykö hän suoraan perusopetuksen opetusryhmään oman asuinalueensa lähikouluun. Haminan kaupungissa on linjattu, että lapsen kielitaidon tulee olla taitotasoluokituksen A2. mukainen, jotta hän voisi aloittaa opiskelun suoraan perusopetuksen opetusryhmässä omassa lähikoulussaan. Tällöin lapsella on riittävät edellytykset selvitä kouluarjen kielenkäyttötilanteista. Kielitaidon tasolla A2 lapsi kuitenkin ymmärtää vasta joitakin sanoja ja pääasioita toimintatuokioiden teksteistä, joten hän tarvitsee toimintaansa vielä paljon monimuotoista apua ja tukea. Esiopetusvuoden keväällä lapsen tulevalle opettajalle annetaan tietoa lapsen kielitaidon tasosta.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 sisältyvä oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6 Oppilashuolto).

5.3 Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana**.**

5.4 Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

• lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan

• lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja

erityistarpeet • lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin

liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

• oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut

• lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat

• lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus

• lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

• oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako • esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako

• yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki • lapsen

mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan

järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

• oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat

• oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta

• suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.5 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

• lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
• oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

• lapsen oppimisen eteneminen

• lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista

• lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista

• lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet

• arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea

• arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen

opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

• oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut

• lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat

• lapselle tarjottava erityisopetus

• lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

• oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako

• erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako

• yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki

• lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

• kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

• lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta

• HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat

• HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta

• suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on

kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

• Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.

• Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.

• Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

5.7 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen

Kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa esi- ja perusopetuksessa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lapsella on oikeus riittävään tukeen heti tuen tarpeen ilmetessä, ja lapsi voi saada kerrallaan vain yhdentasoista tukea. Haminan esiopetuksessa tarvittava tuki lapselle järjestetään lapsen lähiesiopetusyksikössä joustavin opetusjärjestelyin. Erityistä tukea esiopetuksessa pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen saaneille lapsille tarjotaan myös perusopetuksen erityisen tuen pienryhmissä.

Yleinen tuki

Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille, ja se on osa laadukasta esiopetusta. Yleisen tuen keinoin tukea annetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tuen antaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleinen tuki kirjataan lapsen esiopetussuunnitelmaan huoltajilta, lapselta tai lapsen aikaisemmista hoitopaikoista saatavien tietojen ja esiopetuksen varhaiskasvatuksen opettajan havaintojen perusteella. Vastuu tuen järjestämisestä on varhaiskasvatuksen opettajalla, mutta koko henkilökunta on velvoitettu sitä antamaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista voidaan käyttää jo yleisen tuen aikana esiopetusryhmässä.

Yleinen tuki tarkoittaa yleensä yksittäisiä ja lyhytaikaisia tukitoimia ja voi olla mm. jotain seuraavista:

- oppimisympäristön muokkaus
- eriyttäminen
- joustava ryhmittely
- lapsen yksilöllisiin tarpeisiin sopivia materiaaleja ja välineitä
- esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia
- aikuisen lisättyä tukea
- osa-aikainen erityisopetus
- op**iskelu**huollon tuki
- yhteistyö huoltajien kanssa

Kun huoli lapsesta on herännyt:

1. Otetaan huoli puheeksi lapsen huoltajien kanssa.

2. Tukitoimet aloitetaan välittömästi. Ensimmäisenä tarkastellaan esiopetuksessa käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä ja niiden soveltuvuutta lapselle.

3. Tukitoimia suunnitellaan yhdessä lapsen, huoltajien ja mahdollisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

- Tuki kirjataan **lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan.**
- Tukitoimien kesto on rajattu (esim. syyslukukausi) ja määräajan jälkeen arvioidaan tuen riittävyyttä.

4. Jos yleinen tuki ei riitä, vaan tarvitaan todennäköisesti säännöllistä tukea tai useampia tukimuotoja yhtäaikaisesti, täytetään pedagoginen arvio tehostetun tuen tarpeen arviointia varten.

Tehostettu tuki

Tehostettua tukea lapselle on annettava, jos pedagogiseen arvioon perustuen todetaan, että yleinen tuki ei ole riittävää. Tehostettu tuki on säännöllistä, ja käytössä voi olla samanaikaisesti useita tukitoimia. Tehostetun tuen järjestelyt kirjataan lapsen tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan. Vastuu kirjaamisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla. Tehostettu tuki pitää sisällään muut esiopetuksen tukitoimet, paitsi erityisen tuen päätöksen perusteella annettavan erityisopetuksen.

Tukitoimia ovat mm.

- kaikki yleisen tuen tukitoimet
- veon tuki henkilöstölle, ryhmälle ja lapselle
- pienryhmätoiminta
- yksilöllinen ohjaus ja kuntoutus
- apuvälineet
- henkilöstön tuki
- tiivis yhteistyö huoltajien kanssa
- yhteistyö lasta tutkivien ja hoitavien tahojen kanssa

Kun yleinen tuki ei riitä:

1..Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa **pedagogisen arvion** kirjaamisesta Wilmaan. Pedagoginen arvio laaditaan esiopetuksen henkilökunnan havaintojen sekä lapsen ja huoltajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Jos lapsen tuen tarve on tiedossa jo varhaiskasvatuksessa ennen esiopetuksen alkua, laaditaan pedagoginen arvio mahdollisuuksien mukaan vasun päivityksen yhteydessä keväällä. Huoltajien luvalla hyödynnetään aikaisempia lapsesta laadittuja asiakirjoja.

2. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja takaisin yleiseen tukeen siirtyminen käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa, joita ovat varhaiskasvatuksen psykologi ja kuraattori sekä lapsen terveydenhoitaja. Useimmiten käsittely hoidetaan psykologia konsultoimalla.

- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa käsittelyn toteutumisesta ja käsittelyä koskevat tiedot merkitään pedagogiseen arvioon.

3. Tehostetun tuen aikana annettava tuki kirjataan **tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan** (HOPS).

- Oppimissuunnitelma laaditaan ensisijaisesti yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Tarvittaessa laatimiseen osallistuu myös muita asiantuntijoita.
- Laatimisesta ja päivittämisestä vastaavat varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Kirjaamisvastuu Wilmaan on varhaiskasvatuksen opettajalla.

- Tuen käytännön järjestämisestä vastaa koko lapsen esiopetusryhmän henkilökunta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, huoltajat sekä mahdolliset muut lapsen kanssa työskentelevät henkilöt.

4. Esiopetuksen henkilökunta seuraa lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhdessä huoltajien kanssa esiopetusvuoden aikana, ja oppimissuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa.

5. Oppimissuunnitelma päivitetään huoltajien kanssa viimeistään keväällä ennen esiopetusvuoden loppua ja lomake siirtyy kouluun Wilman välityksellä.

6. Jos todetaan, että yleinen tuki perusopetuksessa riittäisi, täytetään pedagoginen arvio ja käsitellään se edellä mainittujen ohjeiden mukaisesti, jolloin palataan yleiseen tukeen.
7. Jos tehostettu tuki ei riitä, laaditaan pedagoginen selvitys monialaisena yhteistyönä.

Koska tuen vaikutuksia ei voida todeta kovin lyhyessä ajassa, tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Tehostetusta tuesta erityiseen tukeen siirtyminen on tarpeellista hyvin harvoin esiopetusvuoden aikana. Lapselle saatetaan suositella erityistä tukea oppivelvollisuuden alkaessa asiantuntijalausunnon perusteella.

Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun kehityksen ja oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että opetusta ei voida antaa muuten. Erityinen tuki koostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta tuesta. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukitoimet. Erityisen tuen päätöksen tekee kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori.

Erityinen tuki voi sisältää:

- kaikki yleisen ja tehostetun tuen tukitoimet
- tiivis yhteistyö veon kanssa
- yksilölliset tavoitteet oppimiselle, ohjaukselle ja kuntoutukselle
- henkilökohtaisten apuvälineiden käytön
- avustajapalvelut/varhaiskasvatuksen ryhmäohjaajan tuen
- erityisopetuksen

Kun tehostettu tuki ei riitä

1. Lapsen esiopetuksen järjestäminen tai perusopetukseen siirtyminen mietitään tapauskohtaisesti yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen etua painottaen. Keskustelu tulee käydä viimeistään esiopetusvuoden tammi-helmikuussa. Huoltajille tarjotaan tietoa eri tuen tasoista ja opetusjärjestelyistä ja niiden vaikutuksesta lapselle tarjottavaan tukeen ja koulupolkuun.

- Tavoitteena on tarjota lapselle onnistumisia ja oppimisen iloa.
- Lapsi voi olla esiopetuksessa perusopetuksen erityisen tuen pienryhmäopetuksessa tai varhaiskasvatuksen esiopetuksessa.
- Esiopetus voi kestää yhden tai kaksi vuotta (pidennetty oppivelvollisuus tai koulunkäynnin lykkäys).

2. Erityisen tuen aloittaminen perustuu **pedagogiseen selvitykseen** ja usein asiantuntijalausuntoon, jossa erityisen tuen tarve todetaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa pedagogisen selvityksen laatimisesta monialaisena yhteistyönä. Tällöin kuullaan myös lapsen kasvua ja kehitystä tutkivia ja lasta kuntouttavia tahoja.

Pienryhmäpaikkaa haettaessa pedagogisen selvityksen liitteeksi tulee ”Arvio oppilaan tarvitsemasta tuesta”-lomake. Tähän lomakkeeseen kirjataan huoltajien ja lapsen kuuleminen ja arvio lapsen tarvitsemista opetusjärjestelyistä. Lomakkeeseen pyydetään huoltajien allekirjoitukset.

3. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja hoitaa huoltajan kuulemisen ja suostumukset ja allekirjoitukset erityiseen tukeen siirtymiseen, mahdollisen pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamiseen ja opetuspaikan hakuun liittyen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa pedagogisen selvityksen sekä esitys erityisestä tuesta- lomakkeen päätöstä varten kasvun ja oppimisen tuen koordinaattorille 31.3. mennessä.

Päätöksen erityiseen tukeen siirtymisestä varhaiskasvatuksen järjestämään esiopetukseen tulevien lasten osalta tekee *varhaiserityiskasvatuksen suunnittelija* ja perusopetuksen järjestämään esiopetukseen erityisen tuen pienryhmiin siirtyvien lasten osalta perusopetuksen erityisen tuen koordinaattori (Kasvatus ja koulutus -valiokunnan toimintasääntö 4 §).

4. Lapselle laaditaan **henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma** (HOJKS) esiopetusvuoden syyskaudella. Vastuu laatimisesta ja Wilmaan kirjaamisesta on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla, mukaan otetaan huoltajat ja tarvittaessa muita asiantuntijoita. Sen laadinnassa hyödynnetään huoltajien luvalla lapselle varhaiskasvatuksessa tehtyjä henkilökohtaisia suunnitelmia ja lasta kuntouttavien ja hoitavien tahojen lausuntoja. Erityisen tuen järjestämisessä tulee olla käytettävissä erityispedagogista osaamista. Tukea annetaan lapsen kehitystasoa ja yksilöllisiä tarpeita vastaavasti.

5. HOJKS päivitetään keväällä ennen esiopetuksen päättymistä ja päivitetty HOJKS siirtyy lapsen tulevaan kouluun Wilman kautta.

Tukijärjestelmä pähkinänkuoressa

tuen taso	asiakirja sisältö kirjaamisvastuu	kirjaami s-p aikka
yleinen tuki	lapsen esiopetuksen monipuolinen lapsen taitojen varhaiskasvatuksen oppimissuunnitelma, arviointi, rasti ruutuun- lomake yleinen tuki opettaja	lomake

tehostetun tuen aloittaminen/ jatkaminen / päättäminen	pedagoginen arvio *lapsen kokonaistilanne, *lapsen saama yleinen tuki, *käytetyt tukimuodot ja sen vaikuttavuus, *lapsen vahvuudet, *kiinnostuksen kohteet, *oppimisvalmiudet ja erityistarpeet sekä arvio tehostetun tuen tarpeesta perustuen lapsen esiopetussuunnitelmaan	veo oppilashuollon moniammatillinen käsittely- veo hoitaa täydentävässä varhaiskasvatuksessa tehostetun tuen aloittamisesta tai päättymisestä tekee päätöksen varhaiserityiskasvatuksen suunnittelija	Wilma kirjallinen päätös postissa huoltajille, esiopetusy ksikölle ja veolle tiedoksi paperisena

tehostettu tuki	oppimissuunnitelma, tehostettu tuki *lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet, *pedagogiset ratkaisut, *tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä *tuen seuranta ja arviointi.	varhaiskasvatuksen opettaja	Wilma

erityisen tuen aloittaminen / jatkaminen/ päättäminen	pedagoginen selvitys 31.3. mennessä hallintopäätös ja huoltajien kuulemislomake	*lapsen oppimisen eteneminen *kasvun ja oppimisen kokonaistilanne *lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista *vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet *arvio siitä, millä keinoilla lasta voidaan tukea *arvio erityisen tuen tarpeesta päätös erityisestä tuesta	veo monialainen arviointi ja huoltajien kuuleminen- veo hallintopäätöksen erityisen tuen aloittamisesta tai päättymisestä tekee kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori, vastuu huoltajien kuulemisesta on veolla	Wilma kirjallinen päätös ja lomake
erityinen tuki	henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)	*lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen liittyvät tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, *tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä *tuen seuranta ja arviointi	veo	Wilma

<u>Pidennetyn oppivelvollisuuden järjestäminen</u>

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden, sairauden tai laaja-alaisten kielellisten erityisvaikeuksien vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta.
Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ohjaudutaan pääsääntöisesti lastenneurologian tai varhaiskasvatuksen psykologin lausunnolla. Lapsen huoltajalle tulee antaa hyvissä ajoin tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja valinnan vaikutuksista. Tiedon antajana toimii joko varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja psykologi, lausunnon antava taho sekä perusopetuksen konsultoiva erityisopettaja. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen varhaiskasvatuksessa. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tulee olla tehtynä

ennen 5- vuotiaana alkavan esiopetuksen alkamista, jotta oikeus varhennettuun esiopetukseen toteutuu.

Pidennettyä oppivelvollisuutta edeltävä vapaaehtoinen esiopetus järjestetään pääsääntöisesti lähipäiväkodin soveltuvassa lapsiryhmässä. Tavoitteena on sijoittaa lapsi ryhmään, jossa ryhmän rakenne ja toimintaedellytykset ovat mahdollisimman hyvin lapsen kasvua ja oppimista tukevat. Toimintaedellytyksillä tarkoitetaan mm. lapsen ikä- ja kehitystasoa vastaavaa lapsiryhmää, toiminnan eriyttämistä pienryhmiin ja siihen soveltuvia tiloja, varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukea ja mahdollisia avustajapalveluita. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista yhdessä ryhmän muun henkilökunnan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) erityisen tuen järjestämisen periaatteiden mukaisesti.

Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella. Perusopetuksen konsultoivan erityisopettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja psykologin kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä neuvottelujen ja konsultaatioiden avulla soveltuvien opetusjärjestelyjen löytymiseksi pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamista varten. Soveltuvat opetusjärjestelyt arvioidaan jokaiselle lapselle yksilökohtaisesti ja niistä neuvotellaan aina huoltajan kanssa.

Haminassa on käytettävissä kaikki pidennetyn oppivelvollisuuden kolme eri toteuttamisvaihtoehtoa. Vaihtoehdot on kuvattu tarkemmin Opetushallituksen sivuilla https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus.

Jos lapsen erityisen tuen tarvetta ei ole huomattu ennen sitä vuotta, jolloin lapsi täyttää seitsemän vuotta, on mahdollista lapsen tilanteen niin edellyttäessä siirtää lapsi pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluva esiopetus voidaan toteuttaa soveltuvin osin joko varhaiskasvatuksen esiopetusyksikössä tai perusopetuksessa esiopetuksen erityisen tuen pienryhmissä.

Tuki esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa ja hallintopäätökset

Varhaiskasvatuslain muutoksen myötä 1.8.2022 alkaen lakiin on kirjattu uusi luku 3 a, Oikeus varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen, joka koskee esiopetuksen lisäksi täydentävässä varhaiskasvatuksessa olevia lapsia. Täydentävässä varhaiskasvatuksessa esiopetusajan lisäksi olevalle lapselle tehdään arvioinnin perusteella varhaiskasvatuksessa oma hallintopäätös **tehostetusta tuesta.** Tuen tarpeen muuttuessa tukea pitää arvioida ja tarvittaessa tehdä uusi hallintopäätös. Ennen päätöksen tekemistä huoltajia kuullaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta. Varhaiskasvatuksen suunnittelija tekee hallintopäätöksen (kasvatus ja koulutus -valiokunnan toimintasääntö 4 §). Hallintopäätöksen erityisen tuen aloituksesta tai lopetuksesta tekee kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori.

Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Lapsella on esiopetuksessa oikeus saada maksutta opetuksen osallistumisen edellyttämät avustaja- ja tulkkauspalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Palveluiden ja apuvälineiden tarvetta arvioidaan yhteistyössä esiopetuksen ja oppilashuoltohenkilöstön kanssa pedagogisen arvion tai pedagogisen selvityksen laatimisen yhteydessä. Tavoitteena on taata lapselle esteettömyys ja opetuksellinen tasa-arvo. Tiedonsiirto ja ennakointi ovat tärkeitä, jotta tuki on lapsen

saatavilla heti esiopetusvuoden alkaessa tai tuen tarpeen ilmetessä.

Asiantuntijalausunnoissa on usein suositus lapsen tarvitsemista palveluista. Kommunikointikansio tai -laite, liikkumisen apuvälineet, äänikirjat tai erilaiset tekniset apuvälineet ovat pääsääntöisesti lapsen henkilökohtaisia. Tarvittaessa esiopetusryhmän henkilökunnalle hankitaan erityisosaamista koulutuksen tai konsultaation keinoin apuvälineiden käyttöä varten. Eri palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan lapsen oppimissuunnitelmassa.

Lasten tuen resursointi suunnitellaan lapsen tuen tarpeen ja käytettävissä olevien resurssien mukaan. Tuen tarpeeseen vastaamiseksi lapsiryhmässä voi työskennellä varhaiskasvatuksen ryhmäohjaaja. Ryhmäohjaajan tuki voidaan suunnata joko yksittäiselle tai useammalle lapselle.

Ennaltaehkäisevä työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit

Laadukas varhaiskasvatus ja esiopetus ovat ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen perusta. Jo ennen esiopetusvuotta vuosittaisissa vasu-keskusteluissa huoltajien kanssa käsitellään lapsen oppimiseen ja kasvuun liittyviä kysymyksiä. Jatkuva lapsen oppimisen ja kasvun arviointi mahdollistaa nopean reagoinnin tuen tarpeisiin. Huolen puheeksi ottaminen huoltajien kanssa ja tuen suunnittelu ja toteuttaminen yhdessä auttavat rakentamaan lapselle sopivaa oppimisen polkua. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työpanos on käytettävissä lasten tuen tarpeen arvioinnissa ja tuen toteuttamisessa.

Huoltajan suostumuksella lapsi voidaan ohjata puhe-, toiminta- tai fysioterapeutin arvioitavaksi. Perheneuvolasta on saatavilla tukea vanhemmuuteen, psykologisia tutkimuksia lapselle sekä apua perheen erilaisiin kriisitilanteisiin. Neuvolan perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu ja seurakunnissa toteutettava perhetoiminta auttavat perheitä arjen tuen tarpeissa lapsen kotona. Myös perhekeskuksen tuen palvelut tarjoavat tukea perheille. Neuropsykiatrinen Eväitä arkeen- valmennus tarjoaa perheille tukea lasten kanssa kohdattavien arjen haasteiden helpottamiseen. Eri lähetekäytännöistä saa tietoa varhaiskasvatuksen erityisopettajilta.

Siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen tieto kasvun ja oppimisen tuen tarpeesta siirretään huoltajien suostumuksella tulevalle luokanopettajalle, tai jos opettajaa ei vielä keväällä ole tiedossa, erityisopettajalle tai rehtorille / koulunjohtajalle. Vastaanottavan koulun laaja-alainen erityisopettaja kutsuu esiopetuksesta vastaavan opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan tiedonsiirtopalaveriin, joka järjestetään toukokuussa.

Yleisen tuen kohdalla tiedonsiirto tehdään lapsen yleisen tuen oppimissuunnitelmassa olevalla tiedonsiirtolomakkeella, tehostetussa tuessa oppimissuunnitelmalla (HOPS) ja erityisessä tuessa henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelmalla (HOJKS). Tehostetun ja erityisen tuen oppimissuunnitelmat siirtyvät koulun Wilman välityksellä ja niiden lisäksi kouluun toimitetaan huoltajien suostumuksella asiantuntijalausuntoja, tutkimusyhteenvetoja ym. Vastuu suunnitelmien päivityksestä ja tiedonsiirrosta on lapsen esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla. Tehostetun ja erityisen tuen osalta varhaiskasvatuksen erityisopettaja tulee olla mukana tiedonsiirrossa. Tiedonsiirto pyritään aina tekemään yhteistyössä huoltajien kanssa. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto voidaan siirtää perusopetukseen tarvittaessa myös ilman huoltajien suostumusta. Tarvittaessa voidaan järjestää erillisiä yhteistyöpalavereja syksyllä koulun alkaessa. Näistä sovitaan erikseen luokanopettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken.

Lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetuksen erityisen tuen pienryhmään, tiedonsiirto tehdään lapselle laaditun oppimissuunnitelman (HOPS) tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) pohjalta. Tiedonsiirrosta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Vastaanottava koulu kutsuu varhaiskasvatuksen erityisopettajan tiedonsiirtopalaveriin, joka järjestetään lukuvuoden alussa. Opetuksen järjestämisen ja resursoinnin kannalta tarpeellinen tieto siirretään kuitenkin jo toukokuussa vastaanottavan koulun erityisluokanopettajalle. Mikäli opettajaa ei ole tiedossa, tieto siirretään koulun rehtorille.

Koulut järjestävät toukokuussa tuleville 1. luokkien oppilaille ja huoltajille tutustumisiltoja. Vastaanottavat koulut huolehtivat siitä, että kutsut tapahtumiin lähetetään myös niiden lasten koteihin, jotka eivät aloita koulupolkua lähikoulussaan.

Yhteistyö, vastuut ja työnjako opetustoimessa sekä muiden hallintokuntien kanssa

Perusopetus, varhaiskasvatus ja opiskeluhuolto toimivat Haminassa osana kasvatus- ja koulutuspalveluita. Varhaiskasvatus ja opetuksen tuki kuuluvat varhaiskasvatuspäällikön vastuualueeseen. Perusopetuksesta vastaa kehityspäällikkö.

Vastuu tuen antamisesta lapselle on kaikilla esiopetuksessa työskentelevillä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntemusta käytetään lapsen tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa ja toteutuksessa. Lapsen tuen tarpeen mukaan voidaan ryhmään järjestää myös varhaiskasvatuksen ryhmäohjaaja joko useamman lapsen yhteiseksi tai lapsen henkilökohtaiseksi avustajaksi. Esiopetusryhmän henkilökunnan vastuulla on perheiden tutustuttaminen ja yhteistyön luominen huoltajien kanssa. Esiopetusryhmän yhteistyön avaaminen lähikoulun tai vastaanottavan koulun kanssa kuuluu myös esiopetuksen henkilökunnalle.

Varhaiskasvatusyksikön johtajat ovat vastuussa esiopetusryhmien muodostamisesta ja esiopetuspäätöksistä sekä niistä tiedottamisesta huoltajille. He kuulevat varhaiskasvatuksen erityisopettajia ryhmien muodostamiseen ja rakenteellisiin tukitoimiin liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatusyksikön johtajat toimivat myös esiopetusyksiköiden henkilöstön esihenkilöinä. Varhaiskasvatuksen ryhmäohjaajien sijoittelusta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö, mutta valmistelua tehdään esihenkilöiden ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kesken.

Kotien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset toimintaperiaatteet oppimisen ja koulunkäynnin tuen kysymyksissä

Kasvun ja oppimisen tuen periaatteista tiedotetaan huoltajia huoltajailloissa. Mikäli lapsen kasvusta ja oppimisesta herää huoli, se otetaan puheeksi huoltajien kanssa välittömästi. Vastuu huolen puheeksiottamisesta ja yhteistyöstä on varhaiskasvatuksen opettajalla. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan yksilöllisesti lapsen tarpeisiin nähden. Lähtökohtana lapsen tuen järjestämiselle on aina yhteistyö huoltajien kanssa. Huoltajia kutsutaan mukaan tuen suunnitteluun. Arvostava kohtaaminen, kuuntelu, keskustelu, riittävän tiedon antaminen ja yhdessä tekeminen edesauttavat avoimen ja luottamuksellisen suhteen syntymistä. Lain mukaan esiopetuksessa on järjestettävä lapsen kasvun ja oppimisen tukea kuitenkin myös ilman huoltajan suostumusta.

Kodin ja esiopetuksen välisen yhteistyön muotoja Haminassa ovat mm. huoltajaillat, huoltajakeskustelut, eri syistä järjestettävät neuvottelut ja esiopetuksen oppilashuoltotyö. Tarvittaessa kodin ja esiopetuksen väliseen yhteistyöhön osallistuu myös muita asiantuntijoita. Jokapäiväiseen arkeen liittyviä yhteistyön muotoja ovat myös esiopetuksesta jaettavat tiedotteet, joissa käsitellään ajankohtaisia asioita. Viestintä ja yhteydenpito kodin ja esiopetuksen välillä voi

tapahtua esimerkiksi reissuvihkon, puhelimen, sähköpostin tai Wilman välityksellä. Syksyn huoltajaillassa tiedotetaan huoltajia kolmitasoisen tuen toimintamallista sekä saatavilla olevista tukitoimista.

6. Opiskeluhuolto

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta käsitettä lapsi ja oppilaitoksesta nimitystä esiopetus tai esiopetusyksikkö. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään ilmaisua opiskeluhuolto.

Tässä luvussa tarkastellaan perusopetuslain mukaisesti opiskeluhuollon keskeisistä periaatteista, tavoitteista ja opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelman laatimisesta, joka on määrätty opiskelijahuoltolaissa.

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä opiskeluhuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Opiskeluhuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Opiskeluhuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Opiskeluhuoltopalvelut järjestetään lähipalveluna, jonka myötä opetuksen järjestäjän tarjoaa asianmukaiset tilat.

Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Esiopetuksen opiskeluhuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Opiskeluhuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetusyhteisössä. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskelushuoltoon. Monialainen yhteistyö on opiskeluhuollossa keskeistä. Opiskeluhuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen opiskeluhuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään opiskeluhuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksikkökohtaisen opiskeluhuoltosuunnitelman laatimisesta. Esiopetuksen toteuttamiseen kuuluvasta kasvun ja oppimisen tuesta määrätään perusteiden luvussa 5.

1 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)
2 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 §
3 Terveydenhuoltolaki 15 a § (378/2022)

6.1 Monialainen opiskeluhuollon yhteistyö

Opiskeluhuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Opiskeluhuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset. Esiopetusyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa opiskeluhuolto on esiopetusyhteisössä työskentelevien ja opiskeluhuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla. Oppiskeluhuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräajassa.

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytettävissä olevasta opiskeluhuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhuollon palveluja. Lapsen ja huoltajan osallisuus opiskeluhuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja opiskeluhuollosta tiedottaminen lisäävät opiskeluhuollon tuntemusta ja edesauttavat palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä opiskeluhuollossa.

Opiskeluhuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa opiskeluhuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Opiskeluhuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää opiskeluhuollon suunnitelmallista arviointia.

Opiskeluhuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa opiskeluhuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset opiskeluhuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki opiskeluhuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveydenhoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.
Opiskeluhuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon, kuten esi- ja perusopetuksen, yhteinen.

Yksikkökohtainen opiskeluhuoltoryhmä vastaa esiopetuksen opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi

koulukohtainen opiskeluhuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen opiskeluhuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja opiskeluhuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Opiskeluhuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se esiopetushenkilöstön tai opiskeluhuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

6.2 Yhteisöllinen opiskeluhuolto

Opiskeluhuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä opiskeluhuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen opiskeluhuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin, joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykkinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista opiskeluhuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa.

6.3 Yksilökohtainen opiskeluhuolto

Yksilökohtaisella opiskeluhuollolla tarkoitetaan

• lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina

• opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja

• yksittäistä lasta koskevaa monialaista opiskeluhuoltoa

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen opiskeluhuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä opiskeluhuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen opiskeluhuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen. Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Opiskeluhuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä. Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeellisiksi katsomiltaan asiantuntijoilta.

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan opiskeluhuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot opiskeluhuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat:

• yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot

• kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa

• kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa

• asian aihe ja vireille panija

• lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset

• toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset

tukitoimet • tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden

toteuttamissuunnitelma • toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan opiskeluhuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Opiskeluhuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan opiskeluhuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Opiskeluhuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta tai muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.

Terveydenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen opiskeluhuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Opiskeluhuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.

Lapsen yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä.

6.4 Opiskeluhuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee myös opiskeluhuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa, kuten perheneuvola, lastensuojelun tai erikoissairaanhoidon kanssa. Esiopetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmassa kuvataan asianosaisten (lasten, huoltajien, henkilöstön, opiskeluhuoltopalvelujen) osallisuus suunnitelman laatimisessa ja opiskeluhuollon toteutuksessa.
Lisäksi kuvataan esiopetuksen sekä muun yhteistyössä toimivan henkilöstön osaamisen riittävyys ja perehdytykseen kuuluvat asiat. Suunnitelmassa kuvataan moniammatillinen yhteistyö tehostetun tai erityisen tuen ja sairaalaopetuksen yhteydessä. Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon periaatteissa huolehditaan tiedottamisesta yhteistyötahoille.

1 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 11 §

2 Perusopetuslaki 16 a § ja 17 § (1288/2013)

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat

• kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus

• paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus opiskeluhuollosta

• yksikkökohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman opiskeluhuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia opiskeluhuoltosuunnitelmia.

6.5 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

Haminan kaupungissa opiskeluhuoltopalvelut sijoittuvat hallinnollisesti Kasvatus ja koulutus -valiokunnan alaisuuteen yhdessä varhaiskasvatuksen, tukitoimintojen, koulutuspalveluiden, nuorisopalveluiden ja kansalaisopiston toiminnan kanssa. Neuvolapalvelut, jotka ovat osa oppilashuoltoa, järjestää vuoden 2023 alusta Kymenlaakson hyvinvointialue. Opiskeluhuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset. Haminan kaupungin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa määritellään tavoitteet ja käytännöt hyvinvointia tukevaan työhön kaupunkistrategian pohjalta. Esiopetusyksiköiden tulee tehdä arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhuoltopalveluista, jotka tässä tapauksessa ovat esiopetusikäisille tarkoitetut neuvolapalvelut, kuraattori- ja psykologipalvelut. Arviossa tulee huomioida esiopetusyksikön kokonaistilanne, kuten lapsimäärä, toimintaympäristön erityispiirteet sekä tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien tai maahanmuuttotaustaisten lasten määrä. Tiedot ilmoitetaan yksikön opiskeluhuoltosuunnitelmassa, jonka myötä varmistetaan opiskeluhuoltopalvelujen riittävyys suhteessa esiopetusyksiköiden tarpeisiin.

1 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 § ja 17 § ja terveydenhuoltolaki 15 § (1326/2010)

Opiskeluhuoltoryhmät

Kolmella eri tasolla toimivista opiskeluhuollon ryhmistä hallinnollisesti korkeinta tasoa edustaa Haminassa *monialainen opiskeluhuollon ohjausryhmä*, joka koostuu esiopetuksen, perusopetuksen ja

toisen asteen sekä kouluterveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden hallinnon ja oppilashuollon edustajista. Se vastaa koko kunnan oppilas- ja opiskelijahuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Monialainen ohjausryhmä huolehtii lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjattavasta oppilas- ja opiskelijahuollon osuuden päivityksestä.
Yksikkökohtainen opiskeluhuoltoryhmä käsittelee esiopetuksen opiskeluhuollollisia asioita yleisellä tasolla ja vastaa opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista koko esiopetusyhteisön tasolla. Yksikkökohtainen opiskeluhuoltoryhmä vastaa ensisijaisesti esiopetuksen yhteisöllisestä opiskeluhuoltotyöstä. Yksittäisiä lapsikohtaisia asioita ei käsitellä.

Koulujen yhteydessä toimivissa esiopetusyksiköissä yksikkökohtainen opiskeluhuoltoryhmä on esi- ja perusopetuksen yhteinen. Perusopetuksen opiskeluhuoltoryhmän muodostavat rehtori, luokanopettaja tai luokanopettajat, laaja-alainen erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi ja koulukuraattori. Esiopetuksen puolelta opiskeluhuoltoryhmään kuuluvat varhaiskasvatuksen opettaja ja mahdollisuuksien mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Kouluilla toimivissa esiopetusyksiköissä yhteisöllisissä opiskeluhuoltoryhmissä on siis koulupsykologin ja -kuraattorin edustus.

Päiväkotien yhteydessä toimivien esiopetusyksiköiden yksikkökohtaisen opiskeluhuoltoryhmän muodostavat varhaiskasvatusyksikön johtaja, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päiväkodin edustaja. Moniammatillisuuden varmistamiseksi alueen terveydenhoitaja, varhaiskasvatuksen psykologi ja kuraattori osallistuvat sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Yksikkökohtaiset opiskeluhuoltoryhmät kokoontuvat tarpeen mukaan, vähintään kerran lukukaudessa. Kokoonkutsujana toimii rehtori tai esiopetusyksikön varhaiskasvatuksen opettaja. Ryhmän työskentely dokumentoidaan kokousmuistioon tai pöytäkirjaan. Opiskeluhuoltoryhmässä asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Esiopetusryhmistä ja yhteisöstä keskustellaan esimerkiksi ilmapiirin, työrauhan, kiusaamisen, hyvinvoinnin, terveyden, terveystottumusten tai osallisuuden näkökulmista.

Tarvittaessa yksikkökohtaiseen opiskeluhuoltoryhmään osallistuu muita asiantuntijoita. Esiopetuksen ja opiskeluhuoltohenkilöstön tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat mm. terveydenhuolto, suun terveydenhuolto, puheterapeutit, toimintaterapeutit, fysioterapeutit, perheneuvola, lastenneurologian ja lastenpsykiatrian poliklinikat, sosiaalitoimi ja perhetyö, seurakunta, poliisi ja järjestöt.

Lapsikohtainen monialainen asiantuntijaryhmä kootaan lapsen tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se esiopetushenkilöstön tai opiskeluhuollon edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu ja sen perustaminen edellyttää huoltajan ja/tai lapsen suostumusta lapsen ikä- ja kehitystaso sekä tilanne huomioiden. Esiopetuksessa suostumuksen monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseen antaa yleensä aina huoltaja. Silti lasta tulee kuulla ja lapsen hätä tulee aina ottaa todesta.
Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamisen ei katsota yleensä olevan lapsen kannalta sellainen tulevaisuuden kannalta merkittävä päätös, minkä yhteishuoltajat voivat tehdä vain yhdessä. Yhden huoltajan suostumus riittää. Molempia huoltajia kutsutaan silti mukaan ryhmän työskentelyyn, mutta tarpeen tullen heidän kanssaan voidaan työskennellä erikseenkin. Ryhmän kokoonpanosta ja työskentelyn aloittamisesta voidaan sopia huoltajan kanssa suullisestikin, mutta viimeistään

ensimmäisessä kokouksessa tulee pyytää suostumus kirjallisena. Ennen suostumuksen antamista tulee varmistua, että huoltajaa on tiedotettu ryhmän toimintaperiaatteista ja siitä, että ryhmän jäsenillä on oikeus vaihtaa tietoa keskenään ja oikeus konsultoida muita asiantuntijoita.

Ryhmä valitsee keskuudestaan vastuuhenkilön, joka kirjaa yksilökohtaisen, kronologisesti etenevän oppilashuoltokertomuksen. Oppilaskohtaiset opiskeluhuoltokertomukset kirjataan opiskeluhuoltorekisteriin. Sähköisen rekisterin vielä puuttuessa opiskeluhuoltokertomukset säilytetään yksiköissä lukollisissa kaapeissa. Neuvolapalveluissa potilastietojärjestelmään kirjataan lapsen terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät oleelliset tiedot. Varhaiskasvatuksen psykologi ja kuraattori kirjaavat yksilökohtaisen opiskeluhuoltotyön säädetysti käytössä olevaan asiakastietojärjestelmään.

1 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §

Yhteisöllinen opiskeluhuolto

Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja kaikkia niitä toimia, joilla edistetään lasten oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta. Yhteisöllisessä opiskeluhuollossa kehitetään ja edistetään oppimisympäristön esteettömyyttä ja turvallisuutta sekä koko yhteisön hyvinvointia. Yhteisöllinen opiskeluhuolto on osa esiopetuksen toimintakulttuuria, ja se on kaikkien esiopetusyhteisössä työskentelevien ja opiskeluhuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden yhteinen tehtävä. Yhteisöllistä opiskeluhuoltotyötä suunnitellaan yksikkökohtaisessa opiskeluhuoltoryhmässä ja toteutetaan esiopetuksen arjessa.

Huoltajien ja lasten osallisuus opiskeluhuollon järjestämisessä on tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Osallisuus edesauttaa myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä. Esiopetuksen järjestämisessä on lähtökohtana turvallisuuden varmistaminen. Esiopetusyhteisössä arvostetaan jokaisen yksilöllisyyttä eikä hyväksytä syrjintää, väkivaltaa, kiusaamista tai rasismia.

Monialainen yhteistyö on esiopetuksen opiskeluhuollossa tärkeää. Opiskeluhuolto järjestetään opetus-, sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä siten, että siitä muodostuu toimiva kokonaisuus. Eri ammattikuntiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä menetelmä opiskeluhuollossa.

Opiskeluhuolto ja lastensuojeluviranomaiset tekevät säännöllisesti ennaltaehkäisevää yhteistyötä. Tilanteissa, joissa lapsen kasvu ja kehitys vaarantuvat kasvuympäristössä olevien tekijöiden vuoksi, oppilashuolto toimii lastensuojelulain mukaisesti.

Yksilökohtainen opiskeluhuolto

Psykologipalvelut

Varhaiskasvatuksen psykologi on käytettävissä opiskeluhuollossa sekä ryhmä- tai yksikkökohtaisessa yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä että yksittäiseen lapseen kohdistuvassa yksilökohtaisessa työssä. Psykologi osallistuu opiskeluhuoltoryhmiin oman alansa asiantuntijana sekä yksittäisen lapsen että koko yhteisön hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Psykologi voi olla mukana suunnittelemassa koko

esiopetusyhteisön tai esiopetusryhmän hyvinvointia tukevia interventioita.

Psykologin työn tavoitteena on tukea lasten kasvua ja oppimista psykologisten arviointi-, konsultaatio- ja neuvontapalvelujen avulla. Psykologin työ sisältää lapsen oppimisvaikeuksien ja psyykkisen tilanteen arviointia sekä tukitoimien suunnittelua ja toteuttamista yhteistyössä lapsen lähiverkoston ja tarvittavan viranomaisverkoston kanssa. Psykologi ohjaa tarvittaessa perheitä esiopetuksen ulkopuolisten tukitoimien piiriin.

Kuraattoripalvelut

Esi- ja alkuopetuksen kuraattori tekee suunnitelmallista ja tavoitteellista sosiaalityötä. Tehtävät koostuvat asiakastyöstä, esiopetussuunnitelman mukaisesta oppilashuoltotyöstä, verkostotyöstä sekä yhteistyöstä eri viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Kuraattori antaa lapselle ja hänen lähiyhteisölleen tukea, ohjausta ja asiantuntija-apua, jolla pyritään ehkäisemään ja tukemaan lapsen kehitykseen liittyviä sosiaalisia vaikeuksia sekä edistämään kodin ja esiopetuksen välistä yhteistyötä.

Neuvolapalvelut

Neuvolapalveluissa ja kouluterveydenhuollossa tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen, terveyden sekä hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen. Tavoitteena on myös vanhemmuuden tukeminen, lapsen ja perheen erityisen tuen tarpeen tunnistaminen sekä tarkoituksenmukaisen tuen ja avun järjestäminen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Neuvolapalvelut koostuvat määräaikaisista terveystarkastuksista sekä yksilöiden ja perheiden tarpeet huomioivasta terveysneuvonnasta. Tarkastukseen kutsutaan aina huoltajat. Esiopetusikäisten ehkäisevästä terveydenhuollosta ja terveystarkastuksista vastaa lastenneuvola ja ennen koulunkäynnin aloittamista lapsi käy terveystarkastuksessa kouluterveydenhuollon terveydenhoitajan luona. Neuvolan terveydenhoitaja osallistuu pyydettäessä yksikkökohtaisten oppilashuoltoryhmien ja lapsikohtaisesti koottujen monialaisen asiantuntijaryhmien toimintaan.

Palvelujen saatavuus

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan lapselle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun lapsi tai huoltaja on tätä pyytänyt, pois lukien varhaiskasvatuksen psykologin tutkimukset. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Huoltajan yhteydenoton jälkeen psykologi tai kuraattori arvioi määräajassa lapsen/perheen tuen tarpeen kiireellisyyttä ja järjestää tarvittaessa vastaanottoajan. Lain mukaan lapselle/huoltajalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys neuvolaterveydenhuoltoon. Tämä tapahtuu ottamalla puhelimitse yhteyttä keskitettyyn ajanvaraukseen.

<u>Yksikkökohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma</u>

Haminassa opiskeluhuoltosuunnitelmat laaditaan jokaiseen esiopetusyksikköön vuosittain osana lukuvuosisuunnitelmaa. Laadintatyössä hyödynnetään vuotuisista asiakaskyselyistä, huoltajilta ja lapsilta sekä esiopetuksen ja opiskeluhuollon muulta henkilöstöltä saatavaa tietoa. Yksikkökohtaiset opiskeluhuoltosuunnitelmat kirjataan erilliselle suunnitelmapohjalle, jota laadittaessa on otettu huomioon lain vaatimukset. Suunnitelman laatimisesta ja päivityksestä vastaa varhaiskasvatusyksikön johtaja yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön kanssa. Suunnitelma päivitetään syksyllä ja

toteutuminen arvioidaan keväällä muun arvioinnin yhteydessä.

Esiopetuksen henkilöstö tiedottaa huoltajia esiopetuksen alkaessa käytettävissä olevasta oppilashuollosta tiedotteilla, huoltajailloissa sekä päivittäisissä kohtaamisissa. Yhteistyökumppaneita tiedotetaan vähintään vuosittain. Tiedotteiden päivittämisestä vastaavat varhaiskasvatusyksikön johtajat. Opiskeluhuoltohenkilöstön yhteystiedot ovat huoltajien nähtävillä esiopetusyksikössä.

Suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Lapsella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Tähän kuuluvat fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus. Turvallisen opiskeluympäristön varmistaminen edellyttää opetuksen järjestäjältä suunnitelmallisuutta niin toimintakulttuurin kehittämistyössä ja valmistelussa kuin yhteisten toimintatapojen luomisessa esiopetusyksiköiden kanssa. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilöstön perehdytyksestä, tiedotuksesta sekä suunnitelmien päivityksestä. Opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmassa kuvataan toimenpiteet väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi. Suunnitelmassa kerrotaan opettajan, päiväkodin johtajan tai rehtorin velvoitteesta ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Lisäksi suunnitelmassa tulee kuvata toimintatavat, miten ohjataan tukea tarvitsevan lapsi (teon kohde ja tekijä) opiskeluhuoltopalveluihin. Osana suunnitelmaa ovat kuvaus yhteistyöstä huoltajien kanssa sekä viranomaisyhteistyö koskien ilmoitusvelvollisuutta.

Opiskeluhuoltosuunnitelmaan sisältyy kriisisuunnitelma, jossa kuvataan toimet äkillisten kriisien, uhka ja vaaratilanteiden varalle. Suunnitelmassa tulee kuvata kriisitilanteiden ehkäisy, varautuminen ja toimintatavat tilanteissa. Lisäksi suunnitelmaan tulee kuvata toimintavalmiuksien harjoitteluun liittyvät asiat. Kriisisuunnitelmassa kuvataan yhteistyö, johtaminen sekä työn- ja vastuunjako sekä tiedottamisen periaatteet. Suunnitelmaa valmistellaan yhteistyössä hyvinvointialueen ja tarvittavien viranomaisten kanssa, jossa otetaan huomioon muut uhka- ja kriisitilanteet.

1 Perusopetuslaki 29 § (1267/2013)

2 Perusopetuslaki 40 §, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 §, lastensuojelulaki (417/2007) 25 § ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 §

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan esiopetuksen

järjestämiseen. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa esiopetukselle asetettuja yleisiä tavoitteita sekä oppimiskokonaisuuksien toteuttamiselle asetettuja yhteisiä tavoitteita. Esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sitouttamatta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusjärjestelmän taustalla olevaan arvo ja kasvatusfilosofiseen järjestelmään. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa.

7.1 Paikalliset ratkaisut ja toimintatavat

Ei paikallista opetussuunnitelmaosuutta.